

" 50 jaar Kunst en Bouwkunst in de Amsterdamse Rivierenbuurt "

van
AMSTERDAMSE SCHOOL
tot
WEDEROPBOUW

(**) De brede boulevards bewaren hun geheimen achter hoge gevels vol met inktzwart glas even zorgvuldig als de straten en de pleinen waar alles net zo duister is gebleven als het was. (**)

Beleidsmedewerker Welstand en Monumenten én architectuurliefhebber Gijs Vorstman van het stadsdeel ZuiderAmstel stelde een wandeling door de Rivierenbuurt samen. Op 27 december 2004 liepen Paul Gellings en Jos Wiersema deze facinerende wandeling en hebben daarbij de foto's gemaakt.

Start: brug nr. 401 Amstelkanaal/Rijnstraat, aan het begin van de Rijnstraat, ter hoogte van huisnummers 1 en 2. We zien hier symetrische hoeken met ronde torens op de hoeken van de Rijnstraat en de Amstelkade (arch. Rutgers, 1923); zij vormen één van de 'poorten' naar de Rivierenbuurt.

Het gedeelte van de Rijnstraat tot de Vrijheidslaan heeft tegenoverliggende gevelwanden van dezelfde architecten! (Rutgers, Greiner en Boterenbrood).

Zuidwaarts lopend langs de even zijde stoppen we bij de hoek van de IJselstraat en kijken even omhoog. U ziet hier hoog in de gevels ingemetselde baksteenornamenten (arch. Boterenbrood 1922).

Verder lopend, bij het naderen van de Vrijheidslaan, even naar de overkant kijkend zien we in de gevel van huisnummers 47 en 49 raamplaatsingen in de vorm van een gezicht. Dit is een typisch voorbeeld van de speelse architectuurstijl van de 'Amsterdamse School' (arch. Boterenbrood 1923).

Op de hoek van de Vrijheidslaan, voordat we rechtsaf gaan, kijken we even naar links en de overkant: tussen die hoek en die van de volgende straat (Vechtstraat) ziet u fraaie, in oorspronkelijke stijl gerenoveerde panden. De plastische gevelarchitectuur is van architect Zietsma (1923).

Nadat we rechtsaf zijn geslagen en onder de arcade door zijn gegaan, steken we over naar de torenflat de Wolkenkrabber waar het standbeeld van Berlage voor staat. De Wolkenkrabber van architect Staal, 1932, is een voorbeeld van het Nieuwe Bouwen, een architectuurstijl die zich afzette tegen de 'versierstijl' van de Amsterdamse School. Moderne bouwmaterialen als gewapend beton en staal werden gebruikt.

De architectuur kenmerkt zich door toepassing van grote glasvlakken, strak metselwerk zonder versieringen of ornamenten van natuursteen en vrij neutrale tinten. Het standbeeld van Berlage is vervaardigd door Hildo Krop en geplaatst in 1966. Berlage kijkt uit over het Victorieplein naar zijn enige, in de Rivierenbuurt gebouwde creatie: de Berlagebrug (1931). Bij de renovatie van de Wolkenkrabber zijn bij historisch kleurenonderzoek tien lagen verf gevonden, zodat het oorspronkelijke kleurenschema vrij nauwkeurig kon worden vastgesteld, tot volle tevredenheid van de bewoners waarvan een enkeling zich de kleuren nog kon herinneren!

We draaien ons weer om richting Churchillaan, maar voordat we de zuidelijke helft daarvan oversteken kijken we nog even naar rechts: aan de noordzijde van het Victorieplein zien we één van de weinige sloop-nieuwbouw projecten uit de '90-er jaren in de Rivierenbuurt. Victorieplein 26A/34L is een aangepast ontwerp (DKV, 1993) van een gewonnen prijsvraag dat als thema had: ONAANGEPAST INPASSEN

Na het oversteken van de rijbaan (pas ook op de tram!) slaan we linksaf en lopen onder de dubbele rij bomen tot aan de Waalstraat.

We kijken even naar rechts, in een door groen omzoomde ruimte staat het standbeeld van Wilhelmina Drucker, 1939, gemaakt door Gerrit Jan van der Veen, ter ere van haar baanbrekend werk op het gebied van de vrouwenemancipatie, zie haar leuze op de sokkel: Vrouwen houdt den fakkel brandende.

We steken nu de Waalstraat over en lopen verder aan de noordzijde van de bomenallee. We kunnen even rusten op een van de 8 beschutte banken in het hart van de Churchillaan. Even verder zien we de TWO FRAMES van Shlomo Korèn (1980). Het lijkt wel of deze ramen de strijd uit wil beelden die de schoonheidcommissie (nu de commissie voor welstand en monumenten) en het (toenmalige) stadsdeel Rivierenbuurt in de jaren 1985 tot 1992 hebben gevoerd tegen de rigoureuze verwijdering bij renovatieprojecten van de oorspronkelijke houten kozijnen.

In 1992 kwam de eerste welstandsnota tot stand op grond waarvan (met subsidie) een betere detaillering kon worden afgedwongen. Vooral in de IJselbuurt kunt u nog voorbeelden zien van vervangingen door lompe, platte, fel witte kunststof, of (toen) glanzende aluminium kozijnen in het kader van de stadsvernieuwing.

Een goed voorbeeld van een poging om op juiste wijze kunststof toe te passen zien we links tussen de Waalstraat/Jekerstraat en de Maasstraat, waar zelfs getracht is de zachte Bentheimer crème kleur van de oorspronkelijke houten kozijnen na te maken!

Ter hoogte van de Maasstraat steken we de Churchilllaan over en lopen zuidwaarts langs de oneven nummers van de Maasstraat. Kijk eerst nog even naar rechts waar, in de verte, midden op het grasveld, door lage struiken omgeven, het standbeeld van Ghandi staat.

De kunstenaar is Karel Gomes, het beeld werd geplaatst op 2 oktober 1990. Elk jaar is er op deze plaats een herdenking ter nagedachtenis van die beroemde kleine volksleider die zo nadrukkelijk de geweldloze strijd zocht tegen de Engelsen voor een onafhankelijke staat India.

Ter hoogte van de hoek 'opent' de Maasstraat zich bijna als een Italiaans plein in alle gevelwanden is wel iets bijzonders te zien: topgevels, verhoogde gevelstukken, torens, uitgebouwde hoek-erkers, stenen balkons, fraaie hijsbalken, enz. Kijk maar eens rustig rond, werp een blik in de zijstraten, rust even wat op een terras van café of restaurantje.

De Maasstraat gaat in een fraaie bocht door naar de Rooseveltlaan. Wij gaan echter de Geulstraat in, een rustiek bomenrijk straatje. Even verder, de Dongestraat inkijkend zien we het complex van de voormalige Dongeschool één van de vele nieuwe Rijksmonumenten van de Amsterdamse gordel van stadsuitbreidingen uit de jaren 1920-1940.

We draaien ons nog even helemaal om en zien op de huisnummers 65-73 aan de overkant van de Maasstraat een fraai voorbeeld van een waarvan het verhoogde middendeel precies in de hartlijn van de Geulstraat ligt (arch. Dekker, 1929)

We gaan links af de Dintelstraat in, op de tegenoverliggende hoek nog een fraai voorbeeld van de verstrakte Amsterdamse School (arch. Franswa, 1929).

Op de tegenoverliggende hoek, die van de Dongeschool, ziet u nog een hoekplastiek met een zittende lezende jongen. (Hildo Krop, 1929).

We lopen nu vlot door de Dintelstraat, een straat met twee bochten die de hoekpunten vormen van een deel van een tienhoek met als middelpunt de kruising Vrijheidslaan-Rijnstraat. Dit is een typisch monumentaal aspect van het stedenbouwkundig ontwerp van Berlage: hij liet zich inspireren door de strenge geometrische verhoudingen uit de klassieke tijd, studies over stedenbouwkundige ruimten van Sitte en de monumentale stadsvernieuwingen van Haussmann (Parijs).

De Niersstraat kruisende ontwaren we aan onze rechterhand de gevel van de Anne Frankschool een kleurrijk tegeltableau van Harry Visser (1992) met teksten uit het dagboek van Anne Frank. Dan komen we aan de derde monumentale laan in het oostelijk deel van het plan Zuid van Berlage: de Rooseveltlaan.

Rechts het woonblok Rooseveltlaan 242-270 van architect Baanders (1935): een kenmerkend voorbeeld van de hoge kwaliteit van het wonen in de Rivierenbuurt.

We steken over, volgen nog steeds de Dintelstraat en komen op het stille plein aan de Uiterwaardenstraat met aan onze rechterhand klein kerkje een (arch. Jantzen, 1938). Dit plein is kenmerkend in het plan van Berlage: een rustig woonbuurtje gelegen tussen brede, belangrijke en (dus) drukke verkeerswegen.

We volgen de Dintelstraat tot aan de Pres. Kennedylaan en gaan links af de hoek om. Dit bouwblok is de laatste grote ontwerpopdracht aan Piet Kramer die, in de strenge opvattingen van de toenmalige (schoonheids-)commissie Zuid samen met de architect Kruyswijk (van de school in de binnenhoek van het bouwblok, Uiterwaardestraat) één gevelwand moest vormen.

Ter hoogte van nr. 242 zien we een bronzen gedenkplaat in de gevel een van Jan Schulz uit 1933. Op de beide hoeken aan de Pres. Kennedylaan zijn jaarstenen aangebracht (Werner Frans?, 1933).

Bij de Maasstraat aangekomen steken we over, slaan rechts af en lopen langs de bronzen kop van de, begin jaren '60 van de vorige eeuw zo populaire Amerikaanse president John F. Kennedy (Rinze Hetteema, 1964). Heel veel mensen kunnen nog de vraag beantwoorden: "Waar was je of wat deed je toen je hoorde dat Kennedy vermoord was?"

Het bericht ging als een aardschok over de wereld. U ziet een Engelse tekst van Kennedy aan de achterzijde, de Nederlandse vertaling aan de voorzijde.

We lopen hier op de overgang tussen het gerealiseerde plan Zuid van Berlage en de uitbreiding door Van Eesteren, c.s. ontworpen in het Algemeen Uitbreidingsplan Amsterdam (AUP) in 1935. We steken de Pres. Kennedylaan over, gaan even de Veluwelaan in maar slaan meteen rechts af, de Baroniestraat in.

Dit is een nog vrijwel ongeschonden wijkje uit de naoorlogse wederopbouw periode, een z.g. post-AUP gebied (ontworpen in het vooroorlogse AUP en gerealiseerd na de oorlog). Het is hoog-, middelhoog- en laagbouw in strokenbouw volgens het industriële bouwsysteem Airey, een van origine Engelse prefab bouwtechniek, aangepast aan de toenmalige Nederlandse bouwvoorschriften (arch. Prof. Ir. Berghoef, 1950)

We lopen de Baroniestraat uit en gaan links af door de Jacob Soetendorpstraat. Tussen de telefooncentrale en de synagoge van de Liberaal Joodse Gemeente (arch. L.P.H. Waterman, 1966). De plint van donkere, kromgetrokken, gesinterde bakstenen vormt het symbool voor het uit het nazi- vuur te voorschijn gekomen geblakerde joodse volk, de lichte bovenbouw symboliseert de hoop en opbouw naar een nieuw leven.

Aan de gevel van de telefooncentrale "Zuid Amstel" hangt een groot stalen plastiek "4e dimensie" van H. Ittman.

We lopen langs de synagoge, steken het grote parkeerplein schuin over, richting NS-station RAI. Onder het eerste viaduct door, direct links af, na nog twee viaducten (pas op voor de vele fietsers die van alle kanten komen aangesneld!), direct aan onze linkerhand zien we een totempaalachtige plastiek dat de tijd in drie dimensies verbeeld (Carel Visser, 1967).

Het is een verlicht pyloon van gekleurd staal. Het herbergt in werkelijkheid een (helaas niet meer functionerend) uurwerk (Kurt Ingendahl) in een bijzondere uitvoering.

Hier eindigt onze wandeling door de Rivierenbuurt en kunnen we op tramlijn, metro of de trein stappen.

---

www.zuidelijkewandelweg.nl